

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री गोपाल पराजुली
माननीय न्यायाधीश श्री गोविन्दकुमार उपाध्याय
आदेश

०७०-०४४९

मुद्दा:- उत्प्रेषण

जिल्ला सप्तरी, वसविट्टी गा.वि.स. वडा नं. १ हाल ऐ वडा नं. २ बस्ने
इस्लाम मियाको पत्नी हजरा खातुन-----१ निवेदक
पक्ष

विरुद्ध

पुनरावेदन अदालत राजविराज, सप्तरी -----१
सप्तरी जिल्ला अदालत, राजविराज-----१ विपक्षी
सप्तरी जिल्ला अदालत तहसिल विगो शाखा, सप्तरी-----१ प्रत्यर्थी
जिल्ला सप्तरी, गा.वि.स. लोहजरा वडा नं. ८ बस्ने वर्ष ६३ को मोहम्मद
गनी -----१
जिल्ला सप्तरी, गा.वि.स. वसविट्टी वडा नं. २ बस्ने देवलाल मियाको पत्नी
सुर्जी कुजर्नी-----१

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२, १०७(२) बमोजिम रिट
निवेदनको संक्षिप्त तथ्य एवं ठहर यस प्रकार छ:-

मुल पुर्खा स्व. बुधन मियाको २ छोराहरुमा जेठा स्व. ततरु मिया कान्छा स्व.
डोमन मिया हुन । जेठा स्व. ततरुको ४ छोरा जेठा स्व. देवलाल मिया, माहीला
ईस्माईल, साँहिला सलिम र कान्छा तसलिम मिया हुन् । स्व. देवलालको पत्नी विपक्षी
सुर्जी कुजर्नी हुन् । जेठा वेचन मिया र कान्छा इस्लाम मिया हुन । कान्छा स्व. ईस्लाम
मियाको पत्नी म निवेदीका हजारा खातुन हुँ । यसरी मेरो पति स्व. ईस्लाम मिया

प्रतिवादी तसमीया वादी भएको २०५९ सालको मु.दे.नं. २३२५ को अंश दर्ता मुद्दा २०६०।१।२४ गतेमा यसै सम्मानीत अदालतबाट अंश लिने दिने गरी मिलापत्र भएकोमा जसले ऋण लिई खाएको छ उसै उसैले तिर्ने गरी मिलापत्र भएको थियो । मेरो पति इस्लाम मियाले मिलापत्र बमोजिमको जग्गा दा.खा. दर्ता गर्न नपाउँदै २०६५।१।२० मा मृत्यु भएको कारणले दर्ता हुन सकेको थिएन ।

यसै अवस्थामा मेरो पतिको अंश भागमा मिलापत्र बमोजिम पाएको विपक्षी सुर्जी कुजर्नी नाउँ दर्ताको जिल्ला सप्तरी, गा.वि.स. वसवीट्टी वडा नं. २ को कि.नं. १०१ को कि.नं. १०१ को ०-१-० जग्गा मध्ये पश्चिम उत्तर तर्फबाट ०-०-४^१/_२ वादी विपक्षी मो. गानी प्रतिवादी विपक्षी सुर्जी कुजर्नी समेतले एक आपसमा मिलोमतो गरी मेरो हक हक माने उद्देश्यले कपाली तमशुक २०५९।६।३ मा बनाई २०६८ सालको C.P. ०३७४ को लेनदेन मुद्दा दायर गरी वादीले प्रतिवादीबाट रकम भरी पाउने ठहराई श्री सप्तरी जिल्ला अदालतबाट मिति २०६८।१०।२६ मा फैसला गराई सो उपर पुनरावेदन नै नगरी विगतर्फ कारवाही चलाई उक्त माथी मेरो पति ईस्लाम मियाले अंश वापत पाएको जग्गा समेत रोक्का राखी विगतर्फ कारवाही चलाई उक्त जग्गा रोक्का राखेकोमा उक्त जग्गा अंश वापत पाएको जग्गा ०६८।६।१० मा विगो फाँटबाट रोक्का गराई विगो तर्फ कारवाही चलाई उक्त जग्गा रोक्का राखेकोमा उक्त जग्गा अंश वापत पाएको जग्गा भएकोले सो जग्गा फुकुवा गरी पाउँ भनि म निवेदीका श्री सम्मानित सप्तरी जिल्ला अदालतमा मिति २०६८।१०।२२ मा गई निवेदन दायर गरेकोमा पतिको हकसम्म कि.नं. १०१ को ०-१-० मध्ये पश्चिम उत्तर खण्डबाट ०-०-४^१/_२ जग्गा रोक्का राखी रहन परेन फुकुवा गरिदिनु भनि सम्बन्धित कार्यालयमा लेखि पठाई दिनु भन्ने सप्तरी जिल्ला अदालतको मिति २०७०।१।२० मा आदेश भएको थियो ।

सो आदेश उपर मोहमद गनीले सो श्री पुनरावेदन अदालत राजविराजमा वेरीतको आदेश बदर गरी पाउँ भनी मिति २०७०।१।२४ मा १७ नं. को निवेदन दायर ऋण खाँदाका अवस्थामा एकासंगोलमै रहेको, पछि अंश मुद्दा गरी मिलापत्र गरेको देखिँदा सुर्जी कुजर्नीले खाएको ऋण निजका पतीको भागमा परेको जग्गा अर्थात् कि.नं. १०१ को पश्चिम उत्तरको खण्डबाट ०-०-४^१/_२ जग्गा रोक्का राखी दिनु पर्नेमा फुकुवा गर्ने गरी सप्तरी जिल्ला अदालतबाट २०७०।१।२० मा भएको आदेश मिलेको नदेखिँदा बदर गरी

दिएको छ । अब निवेदकको कि.नं. १०१ को जग्गा रोक्का राखि दिई कानून बमोजिम गर्नु भन्ने श्री पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०७०।४।९ मा आदेश भएको ।

मेरो पतिको अंश भागको सो जग्गा रोक्का राखी पाउँ भन्दैमा रोक्का हुनु पर्ने होईन । सो जग्गा बाट विपक्षी मध्येका सुर्जी कुजर्नीले खाएको ऋण म बाट असुल गर्नु पर्ने होइन । मैले कसैको ऋण खाएको पनि छैन । मैले तिर्न बुझाउन पर्ने पनि होईन । मिलापत्रमा जस जसले ऋण खाएको छ, उसै उसैले तिर्न बुझाउने भन्ने उल्लेख छ । उक्त जग्गा मेरो अंश हकको जग्गा भएकोले सो जग्गा रोक्का राख्ने भनि गरेको आदेश गैर कानूनी छ । सो आदेश उक्त जग्गा फुकुवा गरीदिनु भनि श्री सप्तरी जिल्ला अदालतका नाउँमा अन्तरिम आदेश समेत परमादेशको आदेश समेत जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन ।

यसमा वादी मो. गनी मिया प्रतिवादी सुर्जनी कुजर्नी भएको संवत् २०६८ सालको ०३७४ नं. को लेनदेन मुद्दा र वादी तसलिन मिया प्रतिवादी इसलामा मिया समेत भएको २०४९ सालको सा.दे.नं. २३२५ को अंश मुद्दा सप्तरी जिल्ला अदालतबाट झिकाई नियमानुसार पेश गर्नु भन्ने यस अदालतको आदेशानुसार मिसिल प्राप्त भई साथै पेश हुन आएको ।

विपक्षी रिट निवेदकाले आफ्नो उजुरीको साथमा पेश गरेको मिति २०६०।१।२४ गतेको अंश मिलापत्रमै निज अंशीहरू मिति २०५९।८।१५ गतेमा मानो छुट्टि भित्र भएको र दावीको ऋण विपक्षीको संगोलको अवस्थामा घरको मुख्य व्यक्ति सुर्जी कुजर्नीले मसँग मिति २०५९।६।३ गतेमा संगोलको व्यवहार चलाउन ऋण लिएकोमा भन्ने तथ्यबाट विपक्षी आफै समेत लिखित रुपमा सो ऋण संगोलमा बसेको अवस्थामा ऋण लिएको र विपक्षी समेत भई संगोलमै बसी ऋण खाएको हुँदा सो लेनदेन विगो रकम संगोलको सम्पत्तिबाट असुल उपर हुने नै हुँदा सोको प्रतिकूल सम्मानित अदालतबाट मेरो उक्त प्रमाण कागजतर्फ दृष्टि नै नपुन्याई एक पक्षिय भनाईको आधारमा कानून बमोजिमको फैसला कार्यान्वयन गर्ने सप्तरी जिल्ला अदालतको काम कार्यवाही रोकी दिने गरी मिति २०७०।९।२१ गतेमा भएको अन्तरिम आदेश रद्द गरी पाउनुको साथै ऐ. नियमावलीको

नियम ४१ को उपनियम १ को खण्ड ३ र ४ अनुसार रिट खारेज गरी पाउन सादर अनुरो गर्दछु भन्ने समेत व्यहोराको मोहम्मद गनीको निवेदनपत्र।

यसमा विपक्षीको निवेदन माग बमोजिमको आदेश जारी हुनु पर्ने होइन छैन, किनकी म प्रत्यर्थी मोहम्मद गनीले प्रत्यर्थी मध्ये सुर्जी कुजर्नीलाई मिति २०५९।६।३ गतेमा रु. १,५०,०००।— एकासंगोलको अवस्थामै ऋण लगानी गरेकोमा सो साँवा ब्याज अहिले सम्म नबुझाई पचाउने नियत मनसायले निज ऋणी समेतको सबै अंशीहरु भएको २०५९ सालको सा.दे.नं. २३२५ को अंशदर्ता मुद्दामा श्री सप्तरी जिल्ला अदालतबाट मिति २०६०।१।२४ गतेमा मिलापत्र गरे गराएकोमा म प्रत्यर्थी मोहम्मद गनीसँग लेनदेन गर्दा संगोलमै बसी घरको मुख्य घर व्यवहार गर्ने ऋणी सुर्जी कुजर्नी रहेकोमा संगोलको घर व्यवहार चलाउनका लागि सो ऋण कर्जा लिएकोमा भाखा नाघेपछि मैले सो ऋणको साँवा ब्याज बुझाउन ऋणीको घरमा गई ताकेता गर्दा अंशिहरु संगोलको व्यवहार चलाउन सो ऋण गरे गराएको र ऋण कर्जा फछौट गर्न पछि सबै अंशीहरु भिन्न भई सकेकोमा सबैबाट रकम जम्मा गरी ऋण बुझाई दिने भन्ने पटक पटक विपक्षी रिट निवेदीकाको पति ईशमाईल मियाँ समेतले भनी आउँदा आज भोली गर्दै ऋण पचाउने मनसाय लिएकोमा ऋणी उपर श्री सप्तरी जिल्ला अदालतमा सावा ब्याज समेत भरी पाउँ भनी वादी म मो. गणिले २०६८ सालको CP-०३७४ को लेनदेन मुद्दा दायर गरेकोमा श्री सप्तरी जिल्ला अदालतबाट उक्त मुद्दा चल्दै गर्दा प्रतिवादी नाउँको जिल्ला सप्तरी गा.वि.स. बसविट्टी वडा नं. २ कि.नं. १०१ को ०-१-० जग्गा मिति २०६८।१०।६ गतेको आदेश बमोजिम रोक्का रहेकोमा विपक्षीले सो जग्गा फुकुवा गरी पाउँ भन्ने बारेमा दिएको उजुरीको बारेमा श्री पुनरावेदन अदालत राजविराज समेतबाट मिति २०७०।४।९ गतेको आदेशानुसार ऋण खाँदा संगोलको अवस्थामा रहेको पछि अंश मुद्दा गरी मिलापत्र गरेको देखिँदा भन्ने आधार टेकी रोक्का समेत भएको र अहिले सप्तरी जिल्ला अदालतबाट उक्त CP-०३७४ को लेनदेन मुद्दा मिति २०६८।१०।२६ गतेको फैसला अनुसारको सावा ब्याज समेत दिलाई भराई पाउँ भन्ने लेनदेन विगोको कार्यवाही चली रहेकोमा विपक्षीको पति समेत भई ऋण खाँदा लिँदा संगोलमा बसी लेनदेन व्यवहार गरेकोमा दण्ड सजायको २६ नं. अनुसार संगोलको ऋण असुल हुँदा गोश्वारा धनबाट असुल हुने नै हुँदा विपक्षीको कुनै पनि कानूनी वा संविधानद्वारा प्रदत्त हकमा असर

वा नोक्सान हुने कार्य नगरेको गर्ने मनसाय समेत नरहे नभएको हुँदा विपक्षीको रिट निवेदन मेरो उक्त संगोलको ऋणको सावा ब्याज तिर्नु नपरोस पन्छाउने उद्देश्यबाट झुठा व्यहोरा उल्लेख गरी दायर दर्ता भएकोले प्रथम सुनुवाई मै खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०७०।११।१३ को मोहमद गनीको तर्फबाट परेको लिखित जवाफ।

सप्तरी जिल्ला अदालतको मिति २०६८।१०।२६ गतेको फैसलाले पाउने ठहरेको विगो वापतमा वादीको तर्फबाट विगोमा दरखास्त परी कार्यवाही चल्दा कार्यवाहीयुक्त अवस्थामा २०६८ सालको CP-०३७४ को शुरू लेनदेन मुद्दामा प्रतिवादी सुर्जी कुजरनीको नाउँको दर्ता रहेको जिल्ला सप्तरी गा.वि.स. बसविट्टी वार्ड नं. २ कि.नं. १०१ को ०-१-० जग्गा रोक्का रहेकोमा मिति २०६९।११।१० मा वादीको तर्फबाट विगोमा दरखास्त परी कार्यवाहीयुक्त अवस्थामा वादीले मिति २०६९।१२।१३ गतेको तारेख गुजारी बसेको र थाम्ने थमाउने अवधि समेत व्यतित भइसकेको देखिँदा द.सं. ४८ नं. बमोजिम मुद्दा तामेलीमा रहेकोमा पुनः वादीले मिति २०७०।५।२ मा तामेलीबाट जगाई विगोमा दरखास्त दिई कार्यवाही हुँदा रिट निवेदन हजरा खातुनले मेरो अंशहकको बाहेकको जग्गा लिलाम गरी पाउँ भनी मिति २०७०।५।१४ मा दरखास्त दिएको हुँदा उक्त निवेदनको विषयमा मिति २०७०।४।९ गतेमा अ.वं. १७ नं. को रोहबाट पुनरावेदन अदालत राजविराज समेतबाट टुंगो लागिसकेकोले अन्यथा आदेश नभएसम्म केही गर्नुपरेन भनी २०७०।७।४ मा तहसिलदारको आदेश भएको र पुनः त्यसै विषयमा वेरितको आदेश बदर गरी पाउँ भनी निवेदक पक्ष हजरा खातुनको मिति २०७०।७।२९ मा निवेदन परी पेश हुँदा उल्लिखित कि.नं. १०१ को जग्गाको रोक्का फुकुवा गर्ने विषयमा पुनरावेदन अदालत राजविराजबाट मिति २०७०।४।९ मा भएको आदेश समेतको आधारमा तहसिलदारबाट मिति २०७०।७।१४ मा भएको आदेश मिलेकै देखिँदा बदर गरी रहनु परेन कानून बमोजिम गर्नु भनी मिति २०७०।९।१९ मा ६१ नं. बमोजिमको यस अदालतबाट आदेश भएकोमा त्यतिन्जेल सम्म निवेदक पक्षको सरोकारसँग कुनै आदेश नभएकोले विगोको कार्यवाहीमा कुनै असर नपरेको हुनाले रोक्का रहेको जग्गाको जायजात गरी मिति २०७०।१०।२९ गतेको लिलामी तारेख रहेकोमा सम्मानित सर्वोच्च अदालतबाट भएको अन्तरिम आदेशको पालना गरी लिलाम कार्य

स्थगित गरिएको र सम्पूर्ण काम कार्यवाही कानून बमोजिम नै भईरहेको व्यहोरा सादर अनुरोध छ भन्ने सप्तरी जिल्ला अदालतको लिखित जवाफ ।

नियम बमोजिम दैनिक मुद्दा पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा निवेदकका तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री गंगा प्रसाद पोखरेलले मेरो पक्षको पतिले अंश मुद्दाको मिलापत्रबाट प्राप्त गरेको जग्गा मिल्नुवा लेनदेन मुद्दा दायर गरी मिलापत्रमा जस जसले ऋण खाएको छ, उसै उसैले तिर्न बुझाउने भन्ने भन्ने व्यहोरा उल्लेख गरी मिलापत्र भएकोमा मेरो पक्षको नाममा रहेको जग्गा समेत रोक्का राखी लेनदेनको विगो असुलि गर्न लागेकोले उक्त बेरितको रोक्का फुकुवा गरीपाउँ भनी बहस जिकिर प्रस्तुत गर्नुभयो ।

विपक्षी मोहम्मद गनीको तर्फबाट उपस्थित हुनु भएका विद्वान अधिवक्ता दीपनारायण साहले प्रत्यर्थी मध्येकी सुरजी कुजरनीले ऋण लिंदा घरको मुख्य भई व्यवहार चलाउँदाको अवस्थामा ऋण लिएकोले एकासंगोलको ऋण हुँदा जो जसको नाममा रहेको सम्पत्तीबाट समेत असुल हुन सक्ने हुँदा झुठ्ठा रिट निवेदन खारेज गरीपाउँ भन्ने बहस जिकिर प्रस्तुत गर्नु भयो ।

विद्वान कानून व्यवसायीको बहस जिकिर समेत सुनी मिसिल संलग्न निवेदन पत्र लिखित जवाफ सहितका कागजातहरू समेतको अध्ययन गर्दा प्रस्तुत रिट निवेदनमा निवेदकको माग बमोजिमको आदेश जारी गर्नु पर्ने हो होइन भन्ने सम्बन्धमा निर्णय दिनुपर्ने देखियो ।

निर्णय तर्फ विचार गर्दा मेरो पतिको अंश भागमा मिलापत्र बमोजिम प्राप्त भएको जग्गा पतिको मृत्यु भएकोले मेरो नाउँमा नामसारी हुन सकेको थिएन । यसै सिलसिलामा विपक्षी मध्येकी मोहम्मद गनी र सुरजी कुजरनीले मिल्नुवा लेनदेन मुद्दा गरी उक्त मेरो पतिको मिलापत्रबाट अंशहकमा पर्न आएको जग्गा समेत विगतर्फ कारवाही चलाई मिति ०६८।६।१० मा विगो फाँटबाट रोक्का गराएकोले उक्त जग्गा अंश वापत पाएको जग्गा भएकोले सो जग्गा फुकुवा गरी पाउँ भनि म निवेदीका श्री सम्मानित सप्तरी जिल्ला अदालतमा मिति २०६८।१०।२२ मा गई निवेदन दायर गरेकोमा पतिको हकसम्म कि.नं. १०१ को ०-१-० मध्ये पश्चिम उत्तर खण्डबाट ०-०-४^१/_२ जग्गा फुकुवा गरिदिनु भनि सप्तरी जिल्ला अदालतको मिति २०७०।१।२० मा आदेश भएकोमा सो

आदेश उपर मोहमद गनीले सो श्री पुनरावेदन अदालत राजविराजमा १७ नं. को निवेदन दायर गरेकोमा उक्त कि.नं. १०१ को पश्चिम उत्तरको खण्डबाट ०-०-४^१/_२ जग्गा रोक्का राखी दिनु पर्नेमा फुकुवा गर्ने गरी सप्तरी जिल्ला अदालतबाट २०७०।१।२० मा भएको आदेश मिलेको नदेखिँदा बदर गरी दिएको छ भन्ने व्यहोराको आदेश भएकोले उक्त आदेश बदर गरीपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदनपत्र रहेको देखिन्छ । विपक्षी मध्येकी मोहम्मद गनीको लिखत जवाफ हेर्दा म मोहमद गनीले प्रत्यर्थी मध्ये सुर्जी कुजनीलाई मिति २०५९।६।३ गतेमा रु. १,५०,०००।— एकासंगोलको अवस्थामै ऋण लगानी गरेकोमा सो साँवा ब्याज भरीपाउन फिराद गरेकोमा सप्तरी जिल्ला अदालतबाट उक्त CP-०३७४ को लेनदेन मुद्दामा मिति २०६८।१०।२६ मा भएको फैसला अनुसारको सावा ब्याज समेत भराई पाउने सिलसिलामा संगोलको ऋण भएकोले गोश्वारा धनबाट असुल हुने भएकाले झुठ्ठा रिट निवेदन खारेज गरीपाउँ भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ ।

प्रस्तुत मुद्दामा धनी मोहमद गनी र ऋणी सुरजी कुजरनी भई मिति २०५९/०६/०३ मा रु.१,५०,०००/- एक लाख पचास हजाररुपैया कर्जा लिनु दिनु गरी सो रुपैयाँको सयकडा १०% का दरले ब्याज समेत २०६० साल असोज मसान्तसम्म बुझाउने भाखा कबुल गरी तमसुक गरी दिएको देखिन्छ । उक्त लेनदेनको बिषयमा मिति २०६८।९।२ मा मोहमद गनीको तर्फबाट सप्तरी जिल्ला अदालतमा फिरादपत्र दायर गरी सोही मितिमा सुरजी कुजरनीका नाममा रहेको जिल्ला सप्तरी बसविट्टी गाविस वडा नं. २ कि. नं. १०१ को क्षेत्रफल ०-१-० एक कठ्ठा जग्गा रोक्का राख्ने गरी अदालतबाट आदेश भएको देखिन्छ । सो आदेश उपर हजरा खातुनले मेरा पति ईश्लाम मियाले वादी तसलिम मियासँग चलेको २०५९ सालको सा.दे.नं. २३२५ को अंश मुद्दामा मिति २०६०।१।२४ मा मिलापत्र हुँदा सुरजी कुजरनीका नाउँमा रहेको उक्त जग्गा अंशवापत प्राप्त भएको हुँदा फुकुवा गरीपाउँ भनी निवेदन पर्न आएकोमा उक्त जग्गा ईश्लाम मियाको अंश भागमा परेको देखिँदा हजारा खातुनका पतिको भागमा पर्न आउने जग्गा फुकुवा गरिदिनु भनी आदेश भएको देखिन्छ । उक्त आदेश उपर पुनरावेदन अदालतमा मोहमद गनीको तर्फबाट निवेदन परी कारवाही हुँदा कि.नं. १०१ को पश्चिम उत्तर कुनाबाट ०-०-४^१/_२ जग्गा फुकुवा गरीदिनु भन्ने आदेश भए उपर हजरा खातुनको

तर्फबाट यस अदालतमा उक्त पुनरावेदन अदालत राजविराजको आदेश उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी पाउँ भनी यस अदालतमा प्रवेश गरेको देखिन्छ ।

प्रमाणमा आएको वादी तसलिम मिया प्रतिवादी ईश्लाम मिया भई सप्तरी जिल्ला अदालतमा दर्ता भएको २०५९ सालको सा.दे.नं. २३२५ को अंश मुद्दामा मिति २०६०।१।२४ मा भएको मिलापत्रको व्यहोरा हेर्दा सुरजी कुजरनीका नाममा रहेको जिल्ला सप्तरी बसविट्टी गाविस वडा नं. २ कि. नं. १०१ को क्षेत्रफल ०-१-० एक कठ्ठा जग्गामध्ये पश्चिम उत्तर कुनाबाट ०-०-४^१/_२ जग्गा ईश्लाम मियाको अंश भागमा पर्ने गरी मिलापत्र भएको देखिन्छ । उक्त जग्गा नै प्रस्तुत निवेदनका प्रत्यर्थी मोहमद गनी वादी तथा सुरजी कुजरनी प्रतिवादी भई चलेको CP-०३७४ को लेनदेन मुद्दामा मिति २०६८।१०।२६ को फैसला अनुसार विगो वापत रोक्का राख्ने गरी निर्णय भएको देखिन्छ ।

विपक्षी मध्येकी मोहमद गनी र सुरजी कुजरनी सँग रु. १,५०,०००।— एकलाख पचास हजार रुपैयाँ लेनदेन गरी कपाली तमसुक गर्दा अन्य अंशियारहरुलाई तमसुकमा साक्षी राखेको पनि देखिँदैन । त्यसैगरी सुरजी कुजरनी घरको मुख्य भई कामकाज गर्ने व्यक्ति हुन भन्ने पनि देखिएको छैन । त्यसै गरी निज सुरजी कुजरनीले लिए खाएको ऋणमा यी निवेदकका पति ईश्लाम मियाका अंश भागमा परेको सुरजी कुजरनीका नामको जग्गा रोक्का रहेको देखिन्छ । त्यसैगरी २०५९ सालको सा.दे.नं. २३२५ को अंश मुद्दामा मिति २०६०।१।२४ मा भएको मिलापत्रको व्यहोरा हेर्दा लिए खाएको ऋण धनमा आफु आफुले व्यहोर्ने भन्ने व्यहोरा उल्लेख भएको देखिन्छ । मुलुकी ऐन लेनदेन व्यवहारको ८ नं. मा भएको व्यवस्था हेर्दा **घरको मुख्य भै कामकाज गर्ने वा संगोलमै बसी विभिन्न ठाउँमा घर, खेती व्यापार वा अरु कुनै काम गरी बस्ने उमेर पुगेका जानकार लोग्ने मानिस वा स्वास्नी मानिस आफू बसी काम गरेको ठाउँको मुख्य ठहर्छन् । त्यस्ता मुख्यले गरेको व्यवहार वा एकाघरका उमेर पुगेका अरुले गरेकोमा मुख्य जानकारको पनि सहिष्ठाप वा लिखत भएको व्यवहार मात्र गोश्वारा धनबाट चल्छ** भन्ने कानूनी व्यवस्था रहेको छ । प्रस्तुत रिट निवेदनको तथ्यगत अवस्थालाई मध्यनजर गर्दा मोहमद गनीसंग ऋण लिने यी सुरजी कुजरनी घरको व्यवहार चलाउने मुख्य व्यक्ति हुन भन्ने मिसिलबाट देखिँदैन भने ऋण लिँदाको अवस्थामा अरु अंशियारहरुलाई साक्षी नराखेको समेत स्पष्ट

देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा गोश्वारा धनबाट निजले लिए खाएको ऋण अरु अंशियारले समेत तिर्न र बुझाउन पर्छ भनि अर्थ गर्नु न्याय संगत पनि देखिँदैन । सुरजी कुजरनीले मोहमद गनीसँग कर्जा लिई सो कर्जा असूल गराउने सिलसिलामा यी निवेदकका पति ईश्लाम मियाको अंश हक लाग्ने जग्गा रोक्का राखि उक्त सम्पत्तिबाट मोहमद गनीले लेनदेनको विगो भराउने प्रकृया अगाडी बढाएको देखिन्छ । उक्त जग्गालाई पुनरावेदन अदालतको आदेशबाट रोक्का रहेको देखिन आउँछ । संगोलमा रहेका अंशियारहरु मध्ये कुनै अंशियारले आफुखुसी ऋण लगाएको रहेछ भने उसकै अंश भागबाट धनिले ऋण असूल गराई लिन पाउने र अन्य अंशियारको सम्पत्तिबाट भराउन नसक्ने भन्ने नै लेनदेन व्यवहारको ८ नं. को कानूनी व्यवस्थाको मर्म र भावना हो । सोही कानूनी व्यवस्था अनुरूप पुनरावेदन अदालत राजविराजले ईश्लाम मियाको अंश भागको सुरजी कुजरनीका नामको सम्पत्तिबाट मोहमद गनीले विगो भराई लिन पाउने अर्थ गरी रोक्काको आदेश गरेको देखिन्छ । लेनदेनको विगोको हकमा मोहमद गनीले सुरजी कुजरनीको अंश हकको अन्य सम्पत्तिबाट असूल उपर गर्न सक्ने नै हुँदा अन्य अंशियारको अंश हक लाग्ने सम्पत्तिबाट भराउन मिल्ने देखिँदैन । ऋणको दायित्व को कसले बहन गर्ने हो भन्ने सम्बन्धमा अंश मुद्दाको मिलापत्रको व्यहोराबाट स्पष्ट भई सकेको र लेनदेन व्यवहारको ८ नं. प्रतिकूलमा ऋणमा छुट्टिभिन्न भईसकेका अंशियारा ईश्लाम मियाको अंश हकको सम्पत्तिबाट असूल उपर गर्न मिल्ने देखिँदैन ।

अतः माथि विवेचना गरिएका आधार र कारणहरुबाट मुल ऋणिले मिति २०६०।१।२४ मा मिलापत्र गर्दा मिलापत्रको व्यहोरामा आजसम्म जो जसले जो जसबाट लेनदेन कारोबार गरेको छ उसैले व्यहोर्ने भन्ने शब्द परेको र मूल ऋणि सूर्य कुजनीले नै ऋण खाएकोमा निजको नाममा रहे भएको सम्पत्तिबाट मात्र भरीभराउ गर्नुपर्नेमा मिति २०६०।१।२४ को मिलापत्र विपरित ऋण नखाएको ईश्लाम मियाँको हकमा समेत ऋणको दायित्व बहन गर्ने गरी गरिएको आदेशमा लेनदेनको ८ नं. समेतको प्रतिकूल देखिँदा मिति २०७०।४।१९ को पुनरावेदन अदालत राजविराजको आदेश उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर हुने ठहर्छ । जिल्ला सप्तरी बसविट्टी गाविस वडा नं. २ कि. नं. १०१ को क्षेत्रफल ०-१-० एक कठ्ठा जग्गामध्ये पश्चिम उत्तर कुनाबाट ०-०-४^१/_२ जग्गा ईश्लाम मियाको अंश भागमा पर्ने जग्गा फुकुवा गरिदिनु भनी लेखि पठाईदिनु ।

प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी नियमानुसार मिसिल अभिलेख शाखामा बुझाईदिनु ।

न्यायाधीश

उक्त रायमा म सहमत छु.

न्यायाधीश

इजलास अधिकृतः- रामप्रसाद बस्याल

कम्प्यूटर टाईपः- प्रेमबहादुर थापा

इति सम्बत् २०७२ साल जेष्ठ १० गते रोज १ शुभम् -----